

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOGA BOGOSLOVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

God. XLIII

Zagreb, 2019.

Broj 83

rasprave i prilozi

UDK 27-36LAD

[81'373.21:272] (497.5)“04/14”(091)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 17. ožujka 2018.

Prihvaćeno za objavljivanje: 27. prosinca 2018.

KULT SVETOGA LADISLAVA U MEĐURJEČJU DRAVE I SAVE

Denis NJARI, Osijek – Petra KOLESARIĆ, Osijek

Srednjovjekovni kultovi svetaca bili su izrazito zastupljeni diljem kršćanske Europe. Posebnu zanimljivost predstavljaju kultovi vladara svetaca, od kojih u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu među najštovanije nebiblijske svece svakako ulazi Ladislav Arpadović, svetac Katoličke crkve još od 12. stoljeća. Manifestacija na temelju kojih se može suditi o njegovu kultu na području srednjovjekovnog međurječja Drave i Save nema mnogo, to su ponajprije titulari crkava, kapelica, oltara, odnosno toponimi proizašli iz njih. U ovom se radu donosi dvadeset takvih primjera iz srednjovjekovne Križevačke, Vukovske, Varaždinske, Baranjske, Srijemske, Požeške i Zagrebačke županije. Konačno, utvrđuje se u kojoj se mjeri zastupljenost kulta svetoga Ladislava na analiziranom području uklapa u već postojeća istraživanja prisutnosti toga kulta na razini srednjovjekovne Kraljevine Ugarske.

KLJUČNE RIJEČI: *srednji vijek, kult, sveti Ladislav, titulari, toponimija.*

Uvod

Kult kraljeva svetaca koji vladaju »milošću Božjom« često je zastupljen među srednjovjekovnim europskim dinastijama. Temeljna djela koja između ostalog govore i o europskim kraljevima svetcima su *The Golden Bough* Jamesa Georga Frazera, *Kingship and Law in the Middle Ages* Fritza Kerna, *The Royal Touch* Marca Blocha i druga.

Francuski medijevist Robert Folz u svojoj sintezi *Le souvenir et la légende de Charlemagne dans l'Empire germanique médiéval* iz 1950. godine, analizirajući primarne i sekundarne izvore, donosi značajan doprinos istraživanju kraljeva iz dinastije Arpadovića – Stjepana I. Svetoga (1000. – 1038.) i Svetoga Ladislava (1077. – 1095.).¹ Referiranje na rezultate historiografske djelatnosti o svetačkim kultovima u srednjovjekovnom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu nezaobilazno je pri svakoj sintezi, monografiji i opsežnijemu radu koji proučava vrijeme dinastije Arpadovića. Uz sinteze mađarskih povjesničara, od kojih je najznačajniji Gábor Klaniczay, čija je knjiga *Holy Rulers and Blessed Princesses* dostupna i u engleskom prijevodu, i suvremena se hrvatska medijevistika sve više bavi problematikom kultova svetaca u srednjem vijeku, od kojih se posebice mogu izdvojiti radovi Ane Marinković,² Tomislava Balija,³ Trpimira Vedriša,⁴ Marine Marasović Alujević⁵ i drugih. Već spomenuti Klaniczay pored kultovima kraljeva svetaca općenito bavio se i specifično kultom svetoga Ladislava na području srednjovjekovne Ugarske, no ne i područjem međurječja Drave i Save.⁶ U ovom će radu stoga biti prikazan pregled života, vladavine i kanonizacije svetoga Ladislava te manifestacije njegova kulta u međurječju Drave i Save. Rad se ponajprije temelji na objavljenim izvorima i na mađarskoj i hrvatskoj literaturi na temelju koje se mogu donositi zaključci o srednjovjekovnim titularima na analiziranom području. Uz ojkonime i hagonime (kapela, crkava, oltara) navedene su i poznate likovne manifestacije (freske, slike, kipovi i sl.) kulta svetoga Ladislava na analiziranom području. Osnovni cilj rada je utvrditi je li i u kojoj mjeri kult svetoga Ladislava bio prisutan u donjem međurječju Drave i Save u srednjem vijeku i na koji se način ta prisutnost može usporediti sa zastupljenošću toga kulta u srednjovjekovnoj Kraljevini Ugarskoj.

1. Kultovi svetaca u srednjem vijeku

Polazište za proučavanje kultova svetaca u srednjem vijeku su martirologije, kao dokumenti koji svjedoče o životima i smrti pojedinih svetaca,⁷ te hagiografije i hagiodule, kao znanstvena literatura o mucu i životu svetaca te o prijenosu njihovih relikvija.⁸ Kult

¹ Gabor KLANICZAY, *Holy Rulers and Blessed Princesses*, Cambridge, 2002., str. 2–13.

² Ana MARINKOVIĆ, *The Birth and the Agents of an Episcopal Civic Cult: St John of Trogir (12th – 15th c.)*, doktorska disertacija, Budapest, 2013.; Ana MARINKOVIĆ, »Kultovi dominikanskih svetaca i njihova ikonografija do Tridentskoga koncila«, *Dominikanci u Hrvatskoj*, Zagreb, 2011., str. 100–118.

³ Tomislav BALI, »Sv. Demetrije Solunski i njegov kult: historiografska i naratološka analiza čudesa sv. Demetrija«, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, god. 44, br. 1, Zagreb, 2012., str. 143–174.

⁴ Trpimir VEDRIŠ, »Nastanak kulta sv. Anastazije i njegov odraz u Zadru (9. – 14. st.)«, *Historijski zbornik*, god. 55, br. 1, Zagreb, 2002., str. 1–30; Trpimir VEDRIŠ, »O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana«, *Ars Adriatica*, br. 4, Zadar, 2014., str. 29–42.

⁵ Marina MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, »Hagionimi srednjovjekovnog Splita«, *Starohrvatska prosvjeta*, br. 15, Split, 1985., str. 269–304; Marina MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, »Uloga hagionima u onomastičkim istraživanjima srednjovjekovnog Splita«, *Hagiologija: kultovi u kontekstu*, Zagreb, 2008., str. 181–188.

⁶ Gábor KLANICZAY, »Szent-László-kultusz kialakulása«, *Nagyvárad és Bihar a korai középkorban*, Nagyvárad, 2014., str. 7–39; Gábor KLANICZAY, »Szent László kultusza a 12–14. században«, *A középkor szeterete*, Budapest, 1999., str. 357–374.

⁷ T. VEDRIŠ, »Nastanak kulta sv. Anastazije«, str. 2.

⁸ Ana MARINKOVIĆ – Trpimir VEDRIŠ, *Hagiologija: kultovi u kontekstu*, Zagreb, 2008., str. 7.

svetkovanja mučenika pojavljuje se prvi put u ranokršćanskoj zajednici, odnosno Crkvi sredinom 2. stoljeća, prije vremena masovnog pokrštavanja. Na taj način, grobovi apostola mučenika i biskupa poprimaju oblik tzv. *apostolskog nasljedstva* te su na takvim mjestima nadležni biskupi i svećenici okupljali vjernike u svrhu povezivanja sa svecima mučenicima.⁹ Početci službenog oblikovanja svetačkih kultova od strane Crkve javljaju se u ranom srednjem vijeku kada se u potpunosti definiraju oblici štovanja, kult se polemizira s neistomišljenicima te naposljetku biva potvrđen koncilskim autoritetom. Prihvatanje kultova uvjetovalo je i početak štovanja relikvija i slika, kao simbolične predodžbe o bliskosti sa svecima,¹⁰ a sveci su smatrani »prijateljima Božjim«. ¹¹ Tijekom srednjeg vijeka potvrđena su tri načina štovanja svetaca – zazivanje, posredovanje i nasljedovanje, a kasni srednji vijek poznaje tri obilježja štovanja svetaca, ponajprije svece zaštitnike, kao one koji imaju svojevrstne kompetencije za određene potrebe, zatim relikvije koje predstavljaju zalag zaštite svetaca te vjerovanje u čudesnu moć istih.¹² Fenomen čuda svetaca središnje je polazište za utvrđivanje kulta. Gotovo svi oni koji su kanonizirani za svece tijekom svog života ili nakon smrti nastojali su potvrditi svoje djelovanje pomaganjem drugima tzv. *fama sanctitatis*, a na taj način se njihovo zalaganje karakteriziralo kao čudesna moć. Kao uzor svetačkom djelovanju stoje Kristova čudesna izlječenja u Evandjelju,¹³ što ukazuje na to da prvotni kult svetaca i njihovo štovanje nije preuzelo tradiciju antike, po primjeru poganskog kulta heroja ili judaističkog kulta osoba koje su obilježile Stari zavjet. Naime, kult svetaca mučenika proizlazi iz Kristove muke – mučenje kao ideal svetosti, Kristova djelovanja, apostola i njihova nasljedovanja te svjedočanstava iz Novog zavjeta.¹⁴ Zbog vjerovanja ljudi u svetačko djelovanje iz imena svetaca mučenika nerijetko su proizašli i homonimi osoba i mjesta,¹⁵ što će u ovom radu biti prikazano na primjeru kulta svetoga Ladislava u međurječju Drave i Save. Brojni su europski primjeri u kojima se ponajviše od 11. stoljeća razvija kult vladara sveca u kojima je kraljeva biografija hagiografizirana i postajala uzorom koji je trebalo slijediti. Riječ je ponajviše o procesu transformacije karolinškoga ideala ‘dobroga kralja’ u ideal ‘svetoga kralja’, zaštitnika i ispovjednika vjere. Kao samo neki od primjera mogu se navesti kijevski knezovi mučenici Boris i Gleb (preminuli 1015.), zatim norveški sveti Olaf (preminuo 1030.), francuski Robert II. Pobožni (preminuo 1031.), danski sveti Knud (preminuo 1086.), engleski Eduard III. Ispovjednik (preminuo 1066.) itd.¹⁶

⁹ Ante KRESINA, »Biblijski korijeni hagiologije i hagiidulije«, *Bogoslovska smotra*, god. 44, br. 1, Zagreb, 1974., str. 13–20.

¹⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, »Temeljni oblici štovanja svetaca kroz povijest Crkve«, *Bogoslovska smotra*, god. 44, br. 1, Zagreb, 1974., str. 26–27.

¹¹ T. VEDRIŠ, »O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana«, str. 29.

¹² F. E. HOŠKO, »Temeljni oblici štovanja svetaca kroz povijest Crkve«, str. 27–28.

¹³ A. MARINKOVIĆ – T. VEDRIŠ, *Hagiologija*, str. 12.

¹⁴ F. E. HOŠKO, »Temeljni oblici štovanja svetaca kroz povijest Crkve«, str. 21–22.

¹⁵ T. VEDRIŠ, »Nastanak kulta sv. Anastazije«, str. 3.

¹⁶ Gábor KLANICZAY, »A Szent-László-kultusz kialakulása«, *Nagyvárad és Bihar a korai középkorban*, Nagyvárad, 2014., str. 9; Lars Boje MORTENSEN, *The Making of Christian Myths in the Periphery of Latin Christendom (c. 1000–1300)*, Copenhagen, 2006.; *Povijest, Rani i razvijeni srednji vijek*, br. 6, Zagreb, 2007., str. 458.

2. Ladislav I. Arpadović (1040. – 1095.) – ugarski kralj i svetac Katoličke crkve

Iako je seoba Mađara u Panonsku nizinu bila ‘zakašnjela’ u odnosu na germanske i slavenske seobe, proces kanonizacije mađarskih kraljeva bio je u potpunosti usklađen s tadašnjim vjersko-političkim ‘trendovima’. Ladislav I. Arpadović rođen je 1040. godine u Poljskoj, kao dijete ugarskog kralja Bele I., koji je vladao od 1060. do 1063. godine, i kraljice Rikse Pjastović od Poljske.¹⁷ Zbog kompleksne povijesne dinamike tijekom 11. stoljeća u Ugarskoj u radu će biti opisani isključivo neposredni događaji prije Ladislavova stupanja na prijestolje. Naime, nakon smrti Bele I. na ugarsko prijestolje dolazi Salamon ili Salomon, sin Andrije I., koji vlada do 1074. godine. Za vrijeme njegove vladavine Ladislav i njegov brat Geza dobivaju na upravu vojvodstva. Nakon Gezine pobjede nad Salomonom kod Mogyoróda,¹⁸ dolazi do dinastičkog sukoba između Ladislava i Geze oko prijestolja. Kao pobjednik iz sukoba izlazi Geza, koji se okrunio krunom koju mu je poslao bizantski car Mihael VII. Duke.¹⁹ Nakon njegove smrti Ladislav dolazi na prijestolje 1077. godine, na kojem će ostati do svoje smrti 1091. godine. Ladislavova vladavina obilježena je vanjskopolitičkim i društvenim prilikama koje su uvjetovale razvoj i širenje ugarske države. Primjerice, procesi poput spora pape i Svetog Rimskog Carstva oko investiture, bizantska obrana od Turaka Seldžuka te ugroženost dalmatinskih komuna od strane Mletačke Republike, omogućili su olakšano zauzimanje dijelova Hrvatske i Dalmacije.²⁰ Bizantsko Carstvo, nezadovoljno južnim širenjem Ugarske, poslalo je svoje saveznike Pečenege, no oni bivaju poraženi.²¹ Kao Ladislavova ugroza može se tumačiti zavjera svrgnutog kralja Salomona, koji je, iako oslobođen nakon zavjere, poslao Pečenege na Ladislava, no i taj put oni su poraženi. Nakon tih događaja, Salomon više ne predstavlja prijetnju Ladislavu.²² Naime, vanjska politika uvjetovala je učvršćivanje novog poretka, u tada većoj državi, nego u njegovih prethodnika. Osnovno obilježje Ladislavove unutarnje politike bilo je značajan zahvat u području zakonodavstva. Izdao je tri zakonika, koji s više od dvjesto i pedeset članaka predstavljaju zakonodavni pristup svojstven za njegove prilike, a ujedno su i jedini pravni zapisi od vremena kralja Stjepana I. (1000. – 1038.) sve do Zlatne bule iz 1222. godine. U zakonima se ogleda prisutnost i naslijeđe odrednica kralja Stjepana I., jer se gotovo polovica zakona odnosi na zaštitu privatnog vlasništva, a kazne za njegovu povredu mogle bi se okarakterizirati kao drakonske. Također su i na zakone u pogledu

¹⁷ *Hrvatska enciklopedija*, s. v. »Ladislav I. Arpadović«, www.enciklopedija.hr, dostupno online URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35062> (25. veljače 2018. godine).

¹⁸ Rokai ĐERE – Pal KASAŠ, *Istorija Mađara*, Beograd, 2002., str. 22.

¹⁹ Peter HANAK, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995., str. 36; Georgije OSTROGORSKI, *Povijest Bizanta*, Zagreb, 2007.

²⁰ O osvajanju Slavonije govori i *Historia Salonitana* spominjući neke od ‘viteških’ vrline kralja Ladislava: »Bijaše, međutim, taj kralj ne samo hrabar na oružju nego se isticao pobožnošću i svetošću. (...) Kralj Ladislav, ujedinivši vojsku svojega kraljevstva, hrabro je napao neprijateljske čete i uz Božju zaštitu veći je dio barbarskoga naroda posvuda po poljima poubijao, a druge natjerao u bijeg preko granica kraljevstva«, Toma ARHIDAKON, *Historia Salonitana*, Split, 2003., str. 68. Inače, osvajanje srednjovjekovne Slavonije od Ugarske mađarska historiografija smatra ne samo ‘junačkim pothvatom’ kralja Ladislava nego i dinastički-pravno utemeljenim, s obzirom na veze koje su Arpadovići preko Jelene imali s hrvatskim kraljem Zvonimirom. Tamás KÖRMENDI, »Szent László és Horvátország«, *Nagyvárads és Bihars korai középkorban*, Nagyvárad, 2014., str. 83.

²¹ P. HANAK, *Povijest Mađarske*, str. 36.

²² Laszlo KONTLER, *Povijest Mađarske: Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb, 2008., str. 69–70.

Crkve utjecale i tzv. gregorijanske reforme; na primjer, celibat i zabrana simonije nisu bili strogo nametnuti, ubirala se crkvena desetina, a samostani u vlasništvu velikaških obitelji i dalje su se prodavali i kupovali.²³ Važno je napomenuti i kako je jedan od preduvjeta Ladislavove ekspanzionističke politike (koja se može nazvati i »prodorom na jug«) bila i uspostava stabilnih feudalnih odnosa u Ugarskoj.²⁴ Umro je 1095. godine, najvjerojatnije 29. srpnja, u Nitri, a na prijestolju ga je naslijedio Koloman, sin Geze I.²⁵ Pokopan je u Velikom Varadinu (rum. Oradea, mađ. Nagyvárad), u katedrali koju je sagradio, a njegov je grob postao mjesto hodočašća već u srednjem vijeku.²⁶ Procesi u Ugarskoj, Ladislavova unutarnja i vanjska politika te previranja s velikim silama 11. stoljeća, uvjetovat će djelomice i stvaranje kulta Ladislava kao sveca.

Postupak kanonizacije Katoličke crkve podrazumijeva prije svega utvrđenje je li svetac ili blaženik za svog zemaljskog života djelovao u okviru ciljeva Crkve, nadalje, je li radio za dobro svojih vjernika te pritom svoj život u potpunosti podredio Kristu.²⁷ Temeljna institucija za utvrđivanje svetosti te razmatranje tih pretpostavaka za proglašenje osobe svetom pri Svetoj Stolici je *Congregatio de Causis Sanctorum*, osnovana u 16. stoljeću,²⁸ no sveti Ladislav kanoniziran je 1192. godine,²⁹ prije osnutka tog tijela. Dakle, potrebno je razmotriti koji su njegovi postupci uvjetovali proglašenje svetim. Prije svega, važno je napomenuti kako je Ladislav, uz svetog Stjepana, jedan od ugarskih kraljeva koji su pridonijeli stvaranju i određenju Ugarskog Kraljevstva kao katoličkoga. Već je ranije spomenuto kako je Ladislav bio veliki zakonodavac, nastavivši tradiciju svetoga Stjepana, za razliku od svojih prethodnika, a to je potvrdio i Stjepanovom kanonizacijom, koja je bila svojevrsni politički čin u značenju očuvanja i jačanja države na Stjepanovim temeljima,³⁰ koje primarno određuju Ugarsko Kraljevstvo kao katoličko. Nadalje, Ladislavovo vojno osvajanje srednjovjekovne Slavonije, tj. kontinentalne Hrvatske slijedilo je i uspostavljanje crkvene organizacije tog područja.³¹ Tako je u prvim godinama posljednjeg desetljeća 11. stoljeća ustanovio i Zagrebačku biskupiju, koja je bila podređena Ostrogonskoj nadbiskupiji,³² a od 1180. godine Kaločkoj nadbiskupiji.³³ Kao dokazi osnutka Stolne crkve zagrebačke postoje ispra-

²³ Isto, str. 70.

²⁴ Maćaš UNGER – Oto SABOLČ, *Istorija Mađarske*, Budapest, 1976., str. 19; *Povijest Hrvata I*, Zagreb, 2015., str. 242.

²⁵ R. ĐERE – P. KASAŠ, *Istorija Mađara*, str. 24.

²⁶ G. KLANICZAY, »A Szent-László-kultusz kialakulása«, str. 7.

²⁷ Daniel DIEHL – Mark DONNELLY, *Medieval Celebrations*, Mechanicsburg, 2001., str. 13.

²⁸ »Congregation for the causes of saints«, www.vatican.va/roman_curia/congregations/csaints/documents/rc_con_csaints_pro_20051996_en.html (26. veljače 2018. godine)

²⁹ Nada KLAIĆ, *Povijest Zagreba I*, Zagreb, 1982., str. 380.

³⁰ Isto, str. 70.

³¹ Nada KLAIĆ, *Povijest Zagreba I*, str. 71.

³² Baltazar Adam KRČELIĆ, *Povijest Stolne crkve zagrebačke*, Zagreb, 1994., str. 10. O godinama osnutka Zagrebačke biskupije razvila se polemika, koja zaključno osnutak stavlja u razdoblje od 1090. do 1095. godine, a za najvjerojatniju godinu osnutka uzima se 1094. godina. Miljenko PANDŽIĆ, »Godina osnutka Zagrebačke biskupije (godine 1094. ili 1090?)«, *Arhivski vjesnik*, god. 37, Zagreb, 1994., str. 168–169; Luj MARGETIĆ, *Zagreb i Slavonija: izbor studija*, Zagreb – Rijeka, 2000., str. 33–34; Hrvoje GRAČANIN, *Južna Panonija u kasnoj antici i ranom srednjovjekovlju*, Zagreb, 2011., str. 273–274; R. ĐERE – Pal KASAŠ, *Istorija Mađara*, str. 24.

³³ »Osnutak biskupije«, www.zg-nadbiskupija.hr/nadbiskupija/o-nadbiskupiji/osnutak-biskupije (9. prosinca 2018. godine).

va ostrogonskog nadbiskupa Felicijana iz 1134. godine,³⁴ povlastica Andrije II. iz 1217. godine, čija vjerodostojnost nije dokazana,³⁵ te potvrda kralja Bele IV. iz 1269. godine.³⁶ Zbog svojih borbi protiv nekršćanskih naroda Kumana i prije vremena kraljevanja, poput bitke kod Kerlésa 1068. godine, smatran je zaštitnikom ugarskoga kršćanskog identiteta.³⁷ Sveti Ladislav može se smatrati utjelovljenjem srednjovjekovnog ideala viteštva, prikazivan kao snažan vitez odjeven u oklop i zaognut kraljevskim plaštem, s krunom na glavi.³⁸ Ladislav se smatra i zaštitnikom ženske časti zbog legende prema kojoj je spasio jednu djevojku od Kumana. On je, također, zaštitnik Sekelja (mađ. Székelyek), mađarskog ratničkoj sloja naseljenog na području današnje Rumunjske.³⁹ Na taj je način postignut svojevrsan konsenzus osobina sveca i viteza s osobinama državnika, što je ustanovio kralj Stjepan I. Ladislav se prikazuje kao ideal viteštva i sveca, a o tome svjedoče *Gesta Ladislai regis*, napisana u 12. stoljeću, najvjerojatnije u vrijeme kralja Kolomana, *Legenda Sancti Ladislai*, najvjerojatnije napisana početkom 13. stoljeća te *Gesta Hungarorum* iz 13. stoljeća.⁴⁰ Ladislavova kanonizacija biskupa Gellérta, princa Emerika te posebice kralja Stjepana I. u sedmoj godini njegove vladavine pomogle su pri legitimaciji za svetačko djelovanje.⁴¹

Kanonizacija kralja Ladislava odvila se krajem 12. stoljeća, točnije 29. lipnja 1192. godine, a proveo ju je papa Celestin III.⁴² Razlozi ubrzane kanonizacije mogu se pronaći

³⁴ *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae II*, Zagreb, 1904., str. 42.

³⁵ Lujo MARGETIĆ, »O vjerodostojnosti isprava unesenih u potvrđnice pape Grgura IX. iz 1227. godine«, *Zavod za hrvatsku povijest*, god. 26, Zagreb, 1993., str. 11; *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae III*, Zagreb, 1905., str. 150.

³⁶ B. A. KRČELIĆ, *Povijest Stolne crkve zagrebačke*, str. 1–2.

³⁷ Legendarni likovni i književni prikazi te bitke najčešće uključuju sljedeće elemente: polazak ugarskih snaga iz Nagyvárada (rum. Oradea) te veličanstvena pobjeda protiv Kumana. Nakon prikaza bitke slijedi scena u kojoj kumanski konjanik otima mađarsku djevojku. Svetog Ladislava u potjeri za njim promašuje niz strjelica, ali ni njegovo koplje ne može ozlijediti Kumana (u drugoj inačici koplje probada Kumana, ali on se i dalje bori). U sljedećoj sceni Madarica baca Kumana s konja i borba se nastavlja golim rukama, međusobno se hvataju za stopala, povlače jedan drugome pojas i rame, ali nijedan ne može prevladati. Na kraju spašena djevojka prereže Kumana Ahilovu petu sjekirom (u drugoj inačici mačem). Kralj i djevojka dokrajče Kumana odsijecajući mu glavu. U posljednjoj sceni sveti Ladislav leži s glavom u naručju djevojke, čiji prsti mu prolaze kroz kosu. Ta je bitka opisana u većini mađarskih kronika od sredine 14. stoljeća nadalje. *Képes Krónika*, mađarski prijevod László GEREB, *Kepes kronika*, Budapest, 1993., str. 56–63. Dezső PAIS, *Gesta Hungarorum*, Budapest, 1975. Usp. Gyula LASZLO, »A Szent László-legenda középkori falképei«, *Tájak-korok-múzeumok Könyvtára*, god. 4, Budapest, 1993., str. 14–16.

³⁸ *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Anđelko BADURINA (ur.), Zagreb, 1979., str. 372.

³⁹ R. ĐERE – P. KASAŠ, *Istorija Mađara*, str. 23.

⁴⁰ L. KONTLER, *Povijest Mađarske: Tisuću godina u Srednjoj Europi*, str. 69; G. KLANICZAY, *Holy Rulers and Blessed Princesses*, str. 174–176. U djelu *Legenda Sancti Ladislai* prikazan je opis Ladislava, vjerojatno napisan s pogledom na fizionomiju kralja Bele III., odgovornog za kanonizaciju Ladislava: »As for his natural endowments, a special gift of divine mercy elevated him, through the privilege of pre – eminence, above the common worth of men. For he had strong hands, was attractive in appearance, and, like a lion, had large extremities, colossal in stature, he towered over other men, who only came up to his shoulders; this abundant profusion of corporal gifts in itself declared him worthy of a royal crown«, G. KLANICZAY, *Holy Rulers and Blessed Princesses*, str. 174.

⁴¹ P. HANAK, *Povijest Mađarske*, str. 36.

⁴² O načinu na koji je kanonizacija provedena svjedoči i jedan kasnosrednjovjekovni izvor s područja današnje hrvatske Baranje – Osvát Laskói (ili Osvát iz Luga) 1497. godine: »A pápa úr követei Váradra érkezték Szent László király szentségének kivizsgálására, hogy a szentek jegyzékébe iktassák, a törvény szerint négy dologgal kapcsolatban érdeklődtek, tudniillik: először jogszerű munkálkodásáról, másodsor alázatos magatartásáról, harmadsor békés szándékáról, negyedszer igaz csodájáról.« Vlastiti prijevod: »Papini poslanici

u popularnosti i njegovu prikazivanju kao ideala simbioze viteštva, kraljevske vlasti i djelovanja za kršćane. Naime, nedugo nakon Ladislavove smrti 1095. godine papa Urban II. poziva sve kršćanske vladare i vitezove u borbu, odnosno križarski rat, protiv nevjernika, tj. muslimana.⁴³ Kako ugarsko stanovništvo, kao i ostali kršćani u Europi, vide arapski svijet kao ugrozu svojih vrijednosti, a s druge strane u Kolomanu, Ladislavovu nasljedniku, ne vide svog predvodnika, sve više jača štovanje Ladislavove osobe kao kršćanskog kralja. Misao o Ladislavu kao idealu viteštva potječe iz toga razdoblja jer su ga njegovi podanici – stanovnici Ugarske – vidjeli kao idealnog predvodnika kršćanske vojske, pa makar i s nebesa. Vjernici su svetog Ladislava proglasili svetim i prije njegova službene crkvene kanonizacije, a posjećivanjem njegova groba primijetili su ‘kako ono ima čudesnu moć’ te uskoro grob postaje hodočasničko mjesto. Prema nalogu pape Celestina III. dva su rimska kardinala pogledala kraljev grob te svjedočila čudesnim ozdravljenjima, nakon čega je provedena njegova crkvena kanonizacija 1192. godine. Ladislavove relikvije korištene su ne samo za izlječenja ili utjehu nego i za pobjedu u sudskim sporovima i slično⁴⁴

Od kraja 13. stoljeća, a posebice u 14. stoljeću, njegov lik postaje jednim od temeljnih svetačkih kultova ugarske politike i plemstva. Tijekom vladavine Anžuvina, kraljevske dinastije koja nije izvorno mađarska, njegov kult doseže vrhunac.⁴⁵ On se smatra oličjenjem istinskog ugarskog vladara i sveca, a osobito zaštitnikom slabih, spasiteljem vojnika od gladi, oličjenjem hrabrosti, a čak se smatralo i da se osobno pojavljivao i sudjelovao u bitkama kao zaštitnik ugarskog naroda.⁴⁶ Sveti Ladislav prema posljednjem Rimskom matriologiju slavi se 27. lipnja.⁴⁷

3. Kult svetoga Ladislava u srednjovjekovnom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu

Daleko najviše kapela, crkava i oltara u srednjovjekovnoj Ugarskoj bilo je posvećeno Djevici Mariji (mađ. Szűz Mária). Nadalje, najviše je titulara bilo posvećeno evanđelistima Ivanu i Petru (primjerice, svetom Ivanu bilo je posvećeno 26 oltara te 263 kapele i crkve diljem srednjovjekovne Ugarske), zatim Mihaelu (mađ. Mihály), Martinu (mađ. Márton) i Nikoli (mađ. Miklós). Svetome Stjepanu bilo je posvećeno 10 oltara i 74 kapele i crkve, a 15 naselja nazivalo se ili je u svom imenu imalo ‘Szentistván’.⁴⁸ Svetome Juraju (mađ.

---

došli su u Varad kako bi istražili svetost kralja Ladislava, prema zakonu četiri su ih stvari zanimale, naime: prvo njegov zakoniti rad, drugo njegovo ponizno držanje, treće njegovo mirotvorstvo i četvrto prava čuda», Edit MADARAS – György HORVATH ZOLTAN, *Középkori prédikációk és falképek Szent László királyról*, Romanika Kiadó, 2012., str. 300–301.

⁴³ »Križarski ratovi«, *www.enciklopedija.hr*, dostupno online URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34092> (10. ožujka 2018. godine).

⁴⁴ »Szent Laszlo Kiraly«, *www.katolikus.hu*, dostupno online URL: <http://www.katolikus.hu/szentek/0627-92.html> (8. ožujka 2018. godine).

⁴⁵ Iván BERTENYI, »Szent László kultuszának Anjou-kori történetéhez«, *Századok*, 1996., str. 985–988.

⁴⁶ »Szent László király tiszteletére – Zarándokokaság ünnepelte a lovagkirályt Nagyváradon«, *www.magyarKurir.hu*, dostupno online URL: <https://www.magyarKurir.hu/hirek/szent-laszlo-kiraly-tiszteletere-zarandokokasag-unnepelte-lovagkiralyt-nagyvaradon> (8. ožujka 2018. godine).

⁴⁷ »Martirologio«, *www.vatican.va*, dostupno online URL: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/cult-martyrum/martiri/009.html (26. veljače 2018. godine).

⁴⁸ András MEZŐ, *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, Budapest, 2003., str. 124–130; Maja CEPETIĆ, »The Cult of St. Ladislav in Continental Croatia – Its Political and Cultural Context«, u: *Slovakia and*

György) bilo je posvećeno 13 oltara, više od 300 kapela i crkava te 104 naselja, koja su se nazivala ili u svome imenu imala ‘Szentgyörgy’.⁴⁹ Ostali su titulari u srednjovjekovnoj Ugarskoj bili znatno manje zastupljeni.

Kapelica i crkava posvećenih svetome Ladislavu u srednjovjekovnom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu bilo je najmanje 147, uključujući i one u srednjovjekovnom međurječju Drave i Save.⁵⁰ Kult svetoga Ladislava među Mađarima razvijao se već od kasnoga 12. stoljeća i pripada u red najznačajnijih i najučestalijih svetaca čiji se kult uspostavljen još u zrelome srednjem vijeku. Oltari koji su mu posvećeni još u srednjem vijeku bili su oni u crkvama u Bácsu (hrv. Bač), Budi (hrv. Budim), Debrecenu (hrv. Debrecin/Debrcin), Egeru, Gyulafehérváru (rum. Alba Iulia, stariji hrvatski naziv – Erdeljski Biograd), Nagyszombatu (hrv. Trnava), Nagyváradu (hrv. Veliki Varadin, rum. Oradea), Örményesu, tri oltara u Pécsu (hrv. Pečuh), Székesfehérváru (hrv. Stolni Biograd), Szombathelyu (hrv. Sambotel), Vácu i Veszprému. Ukupno je svetome Ladislavu, dakle, bilo posvećeno 15 oltara u 12 različitih gradova diljem srednjovjekovne Ugarske, ne pribrajajući u to oltare u Požegi i Zagrebu.⁵¹ Naselja koja su se nazivala *Szentlászló* (doslovno – Sveti Ladislav) bilo je 23 te još 17 koja su u dijelu svoga naziva nosila pridjevak ‘szentlászlo’.⁵²

Titular svetoga Ladislava ubraja se među desetak najzastupljenijih u srednjovjekovnoj Ugarskoj. Osim titulara kao izravnijih i očitijih pokazatelja, kult pojedinoga sveca u srednjem vijeku manifestirao se i u njegovim likovnim prikazima – freske, slike, kipovi i slično. Freske s prikazima iz legende svetoga Ladislava jesu narativni ciklusi fresaka.⁵³ Tako se srednjovjekovne freske posvećene svetome Ladislavu mogu pronaći u 48 crkava srednjovjekovne Ugarske, odnosno u današnjim državama Sloveniji (Prekomurje), Austriji (Gradišće), Slovačkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj (Erdelju). Gyula László, mađarski povjesničar, arheolog i umjetnik, drži da je kult svetoga Ladislava u najvećoj mjeri cvaio upravo na rubnim područjima srednjovjekovne Ugarske, ponajviše na područjima Erdelja (Transilvanije) i današnje Slovačke.⁵⁴ U kapeli sv. Petra u Novom Mjestu, na sjevernom zidu lađe fragmentarno su sačuvani prikazi legende o sv. Ladislavu, a datiraju u sredinu 14. stoljeća. Uz novozavjetne prikaze Kristova života te Knjige Otkrivenja, na zidu trijumfalnog luka nalazi se okrunjen svetački lik, vjerojatno kralj Ladislav, a sačuvana je samo glava s podrezanom i velikom

---

Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780), Martin HOMZA – Ján LUKAČKA – Neven BUDAK (ur.), Bratislava – Zagreb, 2013., str. 308–315.

⁴⁹ *Isto*, str. 92–115.

⁵⁰ A. MEZŐ, *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*, str. 211–221.

⁵¹ *Isto*.

⁵² Od tih je 40 naselja s imenom svetoga Ladislava u svom nazivu do suvremenoga doba opstalo njih 19, među koje se ubraja i Laslovo (mađ. Szentlászló) u južnoj okolici Osijeka. Laslovo je inače, uz istoimeno mađarsko-baranjsko naselje, jedino opstalo od 23 srednjovjekovna naselja bez nekoga (najčešće geografskoga) prefiksa ili sufiksa.

⁵³ Béla ZSOLT SZAKÁCS, »Between Chronicle and Legend: Image Cycles of St. Ladislav in Fourteenth-Century Hungarian Manuscripts«, *The Medieval Chronicle*, vol. 4, 2006., str. 151; Zsombor JÉKELY, »Narrative Structure of the Painted Cycle of a Hungarian Holy Ruler: The Legend of St. Ladislav«, *Hortus Artium Medievalium*, vol. 21, Zagreb – Motovun, 2015., str. 62.

⁵⁴ Gyula LASZLÓ, »A Szent László-legenda középkori falképei«, *Tájak-korok-múzeumok Könyvtára*, god. 4, Budapest, 1993., str. 9.

krunom.⁵⁵ Kapela sv. Petra u Novom Mjestu Zelinskom građena je u 13. stoljeću, nakon mongolske invazije 1241., odnosno početkom 1242. godine. Tijekom vladavine Anžuvinaca nastavlja se kult svetoga Ladislava, o čemu svjedoči, između ostaloga, i zlatni florin s likom svetoga Ladislava pronađen u Novom Mjestu Zelinskom.⁵⁶

4. Kult svetoga Ladislava u srednjovjekovnom međuriječju Drave i Save – crkve, kapele, samostan, oltari i naselja

U srednjovjekovnom međuriječju Drave i Save poznato je dosad 17 naselja koja su u srednjem vijeku imala crkvu posvećenu svetome Ladislavu.⁵⁷ Od toga, u Križevačkoj županiji bilo ih je sedam: Bradna, Filipóc, Novigrad Podravski, Pridvorje, Raven, Ladislav i Vlajislav. U Vukovskoj županiji bilo je tri titulara svetoga Ladislava: Erdut, Laslovo i Trnovac. Po dva Ladislavova titulara bilo je u Varaždinskoj (Komarnica i Ladislavec) i Baranjskoj županiji (Podgorač i Valpovo), a po jedan u Požeškoj (Darugar), Srijemskoj (Ilok) i Zagrebačkoj županiji (Lezник). Od spomenutih titulara, tri su zasigurno bile župne crkve (Novigrad Podravski, Raven, Laslovo), a dvije kapelice – jedna u utvrdi Valpovo, a druga u Iloku, ali izvan zidina, zajedno s hospicijem. Osim navedenoga, postojao je i samostan svetoga Ladislava u Darugaru. Usto, oltar Zagrebačke katedrale, a također i oltar u Požegi bio je posvećen svetome Ladislavu kralju.

Od svih navedenih naselja do danas su preostala četiri naselja u čijem je korijenu naziva eponim srednjovjekovne crkve, odnosno kralja svetoga Ladislava: Ladislavec, Ladislav, Vlajislav i Laslovo. Prva tri navedena naselja nalazila su se u srednjovjekovnoj Križevačkoj županiji, na području koje se ne smatra novovjekovnom Slavonijom.

Većina prvih spomena pojedinih crkava je iz popisa crkvene desetine iz četvrtoga desetljeća 14. stoljeća,⁵⁸ što ukazuje na to da su te crkve, odnosno Ladislavovi titulari, u Slavoniji postojale još i ranije, no ne postoje sačuvani izvori na temelju kojih bi se ta tvrdnja mogla zasigurno potvrditi.

a) Križevačka županija

1. Crkva svetoga Ladislava u naselju Bradna, nedaleko od Sesveta, spomenuta 1334.: *'eccl. beati Ladislai de eadem Bradna'*.⁵⁹

⁵⁵ Rosana RATKOVIĆIĆ, »Prilozi istraživanju zidnih slika u kapeli sv. Petra u Novom Mjestu«, *Peristol*, br. 52, 2009., str. 113–124.

⁵⁶ M. CEPETIĆ, »The Cult of St. Ladislav in Continental Croatia – Its Political and Cultural Context«, str. 308–315.

⁵⁷ Taj broj temelji se ponajprije na podatcima koje donosi András Mező: A. MEZO, *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, str. 211–221. U novom vijeku, posebice kolonizacijom i doseljavanjem od druge trećine 19. stoljeća do raspada Austro-Ugarske Monarhije, u Slavoniji se razvija novi zamah titularnosti svetoga Ladislava. Primjerice suvremeni Vladislavci (izvorno mađ. *Lacháza*, prvi zabilježeni hrvatski naziv naselja bio je *Ladislavci*, što je tijekom 19. stoljeća promijenjeno u Vladislavci), u kojima se u mjesnoj katoličkoj crkvi nalazi i vitraj svetoga Ladislava. Ipak, kako nije riječ o srednjovjekovnom razdoblju, taj i slični primjeri nisu predmet ovoga rada.

⁵⁸ *Rationes collectorum pontificiorum in Hungaria 1281.–1375.*, series 1, tomus 1, Budapest, 1887.

⁵⁹ Dezső CSANKI, *Körösmegye a XV. században*, Budapest, 1893., str. 63; Tivadar ORTVA, »Magyarország egyházi földleirása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve«, *A kalocsai érseki tartomány*, Budapest, 1892., str. 759.

2. Crkva kralja svetoga Ladislava u Filipócu (lat. *Philipouch*) spominje se 1345. i 1420. godine. Pavleš ga naziva Filipovec i ugrubo smješta između naselja Bregi i Vlaislav s jedne strane i Koprivnice s druge strane.⁶⁰
3. Crkva svetoga Ladislava postojala je i u Ladislavu sjeverno od Garešnice i sjeverozapadno od Daruvara. Ladislav je u srednjem vijeku nosio ime Szentlászló, prema ispravama iz 1378. (*capella Sancti Ladislai*), 1395. (Szentlászló u prijepisu), 1408. (Zenthlechlo), 1495. godine (Szent Laszlo).⁶¹
4. Crkva posvećena svetome Ladislavu kralju u Vlajislavu između Koprivnice i Novigrada Podravskega, spominje se 1334., 1367. (*sancti Ladislai*), 1407. – 1408. (Zenthlachlo) i 1520. (Zentlázlo).⁶²
5. Crkva svetoga Ladislava kralja u Pridvorju vjerojatno se nalazila kod Kloštra Podravskega, spominje se 1520. godine.⁶³
6. Župna crkva svetoga Ladislava u Novigradu Podravskom (srednjovjekovnog oblika imena Kamarcha) spominje se 1334. godine.⁶⁴
7. Župna crkva svetoga Ladislava u Ravenu (današnji Veliki i Mali Raven u sastavu grada Križevaca) spominje se 1394. godine u obliku Zenthlaslau, 1501. godine (*plebanus sancti Ladislai in Rauen*) te 1560. godine u obliku Rawenzenthlazlo, koji je objedinio obje sastavnice imena mjesta.⁶⁵

b) Vukovska županija

1. Crkva posvećena svetoj Mudrosti i kralju svetome Ladislavu u Erdutu u Vukovskoj županiji, spominje se 1345. godine.⁶⁶
2. Župna crkva svetoga Ladislava u Laslovu u Vukovskoj županiji, spominje se 1332. – 1335. u izvanrednom popisu crkvene desetine 1344. i 1404. godine.⁶⁷
3. Crkva Zenthlazlou, toponim Trnovac,⁶⁸ pored Ilinaca, u Vukovskoj županiji, spominje se 1367. – 1372., 1374. godine.

---

⁶⁰ Ranko PAVLEŠ, *Podravina u srednjem vijeku*, Koprivnica, 2013., str. 217; Ivan Krstitelj TKALČIĆ – Emilije LASZOWSKI, *Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis*, sv. 2, 1874., str. 129.

⁶¹ D. CSANKI, *Körösmegye a XV. században*, str. 75.

⁶² *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2003., str. 219; R. PAVLEŠ, *Podravina u srednjem vijeku*, str. 141.

⁶³ *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, str. 217.

⁶⁴ *Rationes collectorum pontificiorum in Hungaria 1281.–1375.; Patrociniumok a középkori Magyarországon*, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, str. 214.

⁶⁵ *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, str. 217; R. PAVLEŠ, *Podravina u srednjem vijeku*, str. 222–223.

⁶⁶ Postoji i mogućnost da nije riječ ponajprije o slavonskom Erdutu, nego o naselju Ordód u županiji Bodrog. A. MEZO, *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, str. 213.

⁶⁷ Prva crkva u Laslovu prema teško dokazivim ranonovovjekovim svjedočenjima navodno je izgrađena već 1218. godine. Prema tome ona bi pripadala u red najranijih titularnih crkava svetoga Ladislava, osnovana već 26 godina nakon njegove kanonizacije. O Laslovu ponajprije u ranonovovjekovnom razdoblju, ali i spomenu u srednjem vijeku: Denis NJARI, *Laslovo od srednjega vijeka do kraja 18. stoljeća*, Osijek, 2010.; *Stanovništvo Hrastina, Laslova, Koroda i Retfale u 18. i prvoj trećini 19. stoljeća*, doktorska disertacija obranjena na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.

⁶⁸ Pál ENGEL, *Valkovármege*, rukopis.

c) Baranjska županija

1. Naselje imena Szentlászló postojalo je na području današnjega Podgorača, a prvi se put spominje 1321. godine (Scent Ladzlo),⁶⁹ a zatim 1350. godine (Zentlazzlou).⁷⁰
2. Dvorska kapelica svetoga Ladislava unutar utvrde u Valpovu spominje se 1453.⁷¹ i 1479. godine.

d) Varaždinska županija

1. Crkva svetoga Ladislava kralja u Komarnici Ludbreškoj (srednjovjekovni naziv Kamarcha) spominje se 1334. godine.⁷²
2. Crkva u Ladislavcu (danas u sastavu grada Zlatara) spominje se 1334. (*eccl. sancti Ladislai*) 1456. (Sancto Ladislao) i 1506. godine (Ladislawcz).⁷³ Navedena crkva bila je i eponimom za naziv naselja, koje je opstalo do suvremenog doba.

e) Požeška županija

1. Crkva svetome Ladislavu bila je posvećena i u Daruvaru, a spominje se 1316., 1334., 1366., 1405. i 1541. godine. Prije 1460., a do 1472. godine u Daruvaru postoji i franjevački samostan s titularom svetoga Ladislava,⁷⁴ koji je podigla obitelj Nelepeczy.
2. Oltar posvećen svetome Ladislavu u Požegi.

f) Zagrebačka županija

1. Crkva svetoga Ladislava u Lezniku (vjerojatno današnje naselje Lještani kod Okučana), pripadala je arhidakonatu Since. Spominje se 1334. godine (*ecclesia nova sancti Ladizlai prope ibidem*).⁷⁵
2. Oltar Zagrebačke katedrale, također je posvećen svetome Ladislavu kralju.

g) Srijemska županija

Kapela svetoga Ladislava s hospicijem izvan zidina Iloka⁷⁶ spominje se 1444. godine (*hospitali pauperum S. Ladislai regis de Wlack, Quinqueecclesiensis d.*), 1447. (*hospi-*

⁶⁹ Navodi se zajedno s posjedima Luca i Yagodnik u ispravi Karla I. Roberta od 20. veljače 1321. prilikom spora između rodova Aba i Kos. *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis I*, Budapest, 1878., str. 598.

⁷⁰ I u toj se ispravi bosanskog kaptola od 22. siječnja 1350. navodi zajedno s posjedima Luka i Jagodna prilikom spora između Korodskih i Neksei. *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis V*, str. 352.

⁷¹ Danijel JELAŠ, *Gradovi Požeške, Vukovske i Srijemske županije u srednjem vijeku*, magistrarski rad obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011., str. 39.

⁷² *Rationes collectorum pontificiorum in Hungaria 1281.–1375.; Patrociniumok a középkori Magyarországon*, str. 214.

⁷³ *Isto*, str. 215.

⁷⁴ D. CSANKI, *Körösmegye a XV. században*, str. 80.

⁷⁵ *Rationes collectorum pontificiorum in Hungaria 1281.–1375.; Patrociniumok a középkori Magyarországon*, str. 215.

⁷⁶ Stanko ANDRIĆ, *Potonuli svijet. Rasprave o slavonskom i srijemskom srednjovjekovlju*, Slavonski Brod, 2001., str. 161.

tale pauperum S. Ladislai regis in Villack) i 1464. godine (*B. r. Ladislai, hospital. B. regis. Ladislai*).⁷⁷

Zaključak

U srednjem je vijeku najviše titulara crkava, kapelica, oltara, pa i eponima naselja biblijskoga podrijetla, no na određenim se područjima može primijetiti i učestalost ‘novijih’, točnije srednjovjekovnih svetačkih kultova. Jedan od najraširenijih u srednjovjekovnoj Ugarskoj zasigurno je bio i kult svetoga Ladislava, kralja sveca iz dinastije Arpadovića, koji je osim tradicionalno kršćanskih, u svojoj osobi (tj. barem u srednjovjekovnoj predodžbi njegova lika) objedinjavao i viteške vrline, inače iznimno važne u ‘hijerarhiji vrlina’ srednjovjekovnoga mentaliteta. Iako se mađarski povjesničari nisu dosada precizirano bavili kultom svetoga Ladislava u međurječju Drave i Save, teza Gyule Lászlá da je taj kult bio najzastupljeniji na marginama srednjovjekovne Ugarske, tj. na području Erdelja i Slovačke, može se proširiti i dodatkom o njegovoj priličnoj raširenosti i na području srednjovjekovne Slavonije. Ukupno dvadeset titulara svetoga Ladislava različitih oltara, kapelica, crkava, samostana, pa i samih ojkonima svjedoče o tome koliko je objedinjen kult katoličkoga sveca s proklamiranim duhovnim vrlinama i svjetovnoga vladara s viteškim vrlinama bio prisutan i diljem srednjovjekovne Slavonije u 14. i 15. stoljeću. Usto, značajna zastupljenost kulta svetoga Ladislava u Slavoniji svjedoči o snažnom duhovno-političkom utjecaju Ugarske na Slavoniju i donje međurječje Drave i Save u razvijenom i kasnome srednjem vijeku. Na koncu treba napomenuti da se navedeni broj od dvadeset titulara te fresaka, poput onih u Novom Mjestu, uvidom u nove izvore potencijalno može i povećati, a arheološkim i povijesno-umjetničkim istraživanjima i značajno nadopuniti.

SUMMARY

CULT OF ST. LADISLAUS IN THE LANDS BETWEEN DRAVA AND SAVA

Medieval cults of saints were extensively present throughout the Christian Europe. Among these, the cults of kings-saints are especially interesting and within Hungarian-Croatian Kingdom one of the most venerated was Ladislaus I of Hungary, Catholic saint whose cult started already in the twelfth century. Unfortunately, there is no much evidence about his cult in the lands between rivers Sava and Drava, and one can only make suppositions based upon extant patron saints of churches, chapels, altars and toponyms that are related with this saint. This article reveals twenty of such examples covering regions of the medieval counties of Križevci, Vukovo, Varaždin, Baranya, Syrmia, Požega and Zagreb. Consequently, authors have tried to determine to what extent St. Ladislaus was venerated in the examined region, especially regarding the results of similar research in the realm of the medieval Hungarian Kingdom.

KEY WORDS: *Middle Ages, cults, St. Ladislaus, patron saints, toponymy.*

---

⁷⁷ *Patrociniumok a középkori Magyarországon*, str. 220.